

PRATARME

Persitvarkymas šalyje, respublikos ekonominio savarankiškumo plėtojimas neaplenkia ir statistikos. Dabar tenka spręsti daug esminių problemų, susijusių su statistinės analizės tobulinimu, viešumo didėjimu, statistikos mokslo ir praktikos ryšio garantavimu. Iš esmės turi būti peržiūrėtas ir statistikos statusas.

Pastaruoju metu statistika labiau negu bet kada atsakinga už socialinio-ekonominio šalies ir respublikos gyvenimo teisingą, objektyvų atspindėjimą. Statistika turi būti laisva nuo diktato. Jeigu jai bus primetamos nepagrįstos ekonominės teorijos ir jų pagrindu formuojama rodiklių sistema, jei tyrimo metodai bus parenkami siekiant įrodyti vieno ar kito rodiklių numatomą reikšmę arba „dėsningumą“, statistika tada taps tik klasiniu interesų gynėja.

Norint, kad statistika atliktų savo tikrąją socialinę funkciją, panaudodama specifinius tik jai būdingus tyrimo metodus, sąlygojančius išimtinai naujas masinių reiškinių pažinimo galimybes, ji turi remtis visuomenės mokslinio pažinimo pagrindu, turi tiksliai suvokti tikrovę, jos prigimtį, pažinti vystymosi dėsnius.

Sprendžiant respublikos ekonominio savarankiškumo klausimus, statistikai reikia ne tik pertvarkyti savo praktinę veiklą, bet ir atlikti naujus statistinius tyrimus. Tam reikalinga ir nauja statistikos funkcijų samprata, atitinkanti šių dienų svarbiausius informacinius poreikius, bei tobula reiškinių ir procesų lygio bei dėsingumų nustatymo metodologija.

Konkretūs ir aktualūs dabartiniame etape statistikos teorijos ir metodologijos bei praktikos klausimai nagrinėjami Vilniaus universiteto Statistikos katedros kolektyvo parengtame straipsnių rinkinyje.

Konceptualiai naujas požiūris į statistiką kaip mokslą bei dėstomą discipliną pateiktas S. Martišiaus straipsnyje. Jame tęsiama diskusija statistikos sampratos klausimu. Ji formaliai buvo baigta 1954 m. Sąjunginiame statistikų pasitarime, tačiau atgaivinta aštuntojo dešimtmečio viduryje ir tęsiasi ligi šiol. Straipsnyje pateikti samprotavimai dėl statistikos santykio su tikimybių teorija ir matematine statistika, nusakoma jos, kaip savarankiško mokslo, paskirtis.

Keletas straipsnių skirta statistikos metodologijos klausimams. Antai O. Molienės straipsnyje pateikta pasiūlymų darbo rodiklių (darbo našumo, darbo užmokesčio) indeksinei faktorinei analizei tobulinti. Pasiūlyta metodika gerai tinka kuriant vieningą informacinę statistikos sistemą.

Mokslo bei technikos pažangos įtakos socialinei-ekonominiai raidai, panaudojant gamybos funkcijas, statistinio įvertinimo metodika pasiūlyta J. Martinavičiaus straipsnyje. Remdamasis ESPT šalių duomenimis, autorius, pasitelkdamas šią metodiką, parodo mokslo bei technikos pažangos įtaką nacionalinių pajamų apimčiai.

Metodologiniu aspektu naujoviška bei aktuali J. Markelevičiaus straipsnio tema. Skatinant statistikos prognostines funkcijas, tenka ieškoti naujų prognozavimo metodų. Naujas trumpalaikio prognozavimo galimybes atveria netradicinis prognozavimo metodas, pagrįstas autoregresinių modelių ir slenkančių vidurkių integracija. Vadinamoji ARIMA metodika, kuri jau paplitusi daugelyje šalių, įdomi tuo, kad modeliuojant panaudojamos procesų atpažinimo funkcijos, randamas kompromisas tarp modelio parametų skaičiaus ir aproksimacijos tikslumo.

Ekonominio savarankiškumo koncepcijoje aktuali balansų tema. Konkretus jos atvejis — energetinis tarpšakinis balansas. Jo rodiklio nustatymo modifikuota metodologija pateikiama R. Samuilevičiaus straipsnyje. Autorius, nurodydamas dabar sudaromų balansų trūkumus, siūlo, kaip juos tobulinti. Metodologiškai pagrįsti balansai yra būtina kuro ir energijos bendro poreikio nustatymo prielaida bei šių išteklių valdymo sąlyga.

Nepaprastai aktualūs šalyje ir respublikoje socialinės statistikos ir demografijos klausimai.

Tiriant viešąją gyventojų nuomonę, mažai nagrinėtas teorinių informacijos rodiklių klausimas. V. Galubickaitės straipsnis skirtas informacijos teorijos problemai. Ji nagrinėja, kaip šią teoriją (panaudojant minėtus rodiklius) pritaikyti ryšiui tarp gyventojų struktūros ir nuomonių pasiskirstymo nustatyti.

M. Cepulienės ir G. Bagdanavičiūtės straipsniai aktualūs formuojant demografinę politiką respublikoje.

Gyventojų amžiaus struktūra, kaip gyventojų demografinio vystymosi veiksnys, tiriama šiuolaikiniais tyrimo metodais (taip pat ir vadovaujantis SNO metodika). Ji leidžia įvertinti gyventojų amžiaus struktūros įtaką gyventojų skaičiaus kitimui. Gyventojų reprodukcijos veiksnių nustatymas, kompleksinis jų įvertinimas respublikoje leistų pasirinkti, be kitų veiksnių, ir racionalų šeimos generatyvinės elgsenos tipą.

Įdomus panašaus lygio gamybinio potencialo įmonių grupių nustatymo būdas pasiūlytas R. Kropienės straipsnyje. Autorė šiam tikslui panaudoja analitinius grupavimus ir daugiamačės analizės metodus (klasterinę analizę). Nustačius įmonių tipus, galima apskaičiuoti pagrįstus grupinius normatyvus.

Teorinio pobūdžio straipsnis skirtas mažmeninės prekybos apyvartos ir prekių atsargų struktūros klausimams. M. Stasiulionis siūlo naują trijų agregavimo pakopų struktūrą, parodydamas esančios trūkumus.

R. Valkausko straipsnyje pateiktas įrengimų atnaujinimo sąlygų statistinis įvertinimas. Autorius nagrinėja įrengimų išėmimo rodiklius bei dėsningumus, įmonių tipų nustatymo klasterinės analizės metu klausimus.

Pramonės darbininkų ir tarnautojų darbo efektyvumo įvertinimo klausimai nušviesti V. Kėdaičio straipsnyje. Autorius atskleidžia taikomų klasifikacijų trūkumus ir rekomenduoja naują klasifikaciją. Straipsnyje plėtojama mintis apie darbininko individualaus darbo našumo įvertinimo tobulinimo kryptis, o tai labai svarbu įgyvendinant paskirstymo pagal darbą principą.

Įdomūs statistiniai tyrimai aptarti L. Kunigėlytės ir Z. Pagirskienės straipsnyje. Čia panaudota sociologinių tyrimų medžiaga, kuri parodė nepakankamai racionalų specialistų su aukštesniu mokslu panaudojimą respublikos liaudies ūkyje. Gautos išvados turi praktinę reikšmę rengiant specialistus su aukštesniu mokslu.

A. Pajuodis ir S. Pajuodienė nagrinėja mažmeninės prekybos ir visuomeninio maitinimo įmonių išdėstymo respublikoje klausimus. Straipsnis gali būti naudingas sprendžiant mažmeninės prekybos ir visuomeninio maitinimo įmonių tinklo plėtojimo problemas.

Straipsnių rinkinio problemų grupė gana plati. Šis rinkinys gali sudominti ekonomistus ir visus besidominčius statistika.

Tikimės, kad iškeltos ir nagrinėtos statistikos teorijos ir praktikos problemos padės tobulinti statistiką respublikoje.

Iš anksto dėkojame už aktyvią skaitytojų poziciją. Atsiliepimus prašome siųsti į Vilniaus universiteto Statistikos katedrą.

Doc. J. Markelevičius